

PRIKAZI I OSVRTI

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu
historiju

Broj 42, godina XXI
novembar, 2016.
[str. 189-192]

© Monos 2016

Nihad Halilbegović: *Sarajevo od Referenduma do agresije i napada na grad – 05. i 06. aprila 1992. godine*

Sarajevo: autor, 2016., 242 str.

Edin Šaković, MA

Razdoblje koje je neposredno prethodilo agresiji na Bosnu i Hercegovinu nesumnjivo predstavlja jedno od najvažnijih i najbitnijih poglavlja u novijoj historiji ove zemlje. Uprkos tome, relativno je malo historijskih, odnosno historigrafskih radova i studija koji se njime bave ili ga pokušavaju osvijetliti. Umjesto toga, ovaj se period tretirao kroz memoaristiku i povijesnu publicistiku, a ponajviše kroz različite novinarsko-kolumnističke tekstove, već poslovično površne, subjektivne i tendenciozne, nerijetko i skroz dezinformirajuće. Usljed toga, o spomenutom vremenu i ključnim događajima i dešavanjima koji su se u njemu zbili postoje različiti, nerijetko i potpuno oprečni pogledi, mišljenja i tumačenja, ali i brojne mistifikacije, kao i neke u javnosti uvriježene "istine" kakve naprosto nemaju uporišta u činjenicama. Za istraživanje navedenog perioda i svih njegovih kontroverzi, stoga, potrebna je i osobna hrabrost. Autoru knjige o kojoj govorimo – toga sigurno ne nedostaje.

Nihad Halilbegović, istraživač i publicist iz Sarajeva, Gračanlija po rođenju, čovjek je koji se i do sada hvatao u koštac sa historijskim temama i problemima kakve bi, u normalnim državama i društvima, proučavale naučno-istraživačke institucije i njihovi ekspertni timovi. Halilbegović je, bez sumnje, hrabar istraživač, ali u kon-

kretnom slučaju, ujedno je i svjedok, očevidac i sudionik, kojem su, uz sve to, bile na raspolaganju i prvorazredne informacije, između ostalih, i za ovu knjigu. Od početka 1991. godine, nalazio se na čelu Sekretarijata za narodnu odbranu sarajevske općine Centar, obavljajući ujedno i dužnost sekretara za narodnu odbranu Grada Sarajeva – u Sekretarijatu u kome se nalazio i Centar za obavještanje i vezu, koji je u tom konfuoznom vremenu vjerovatno bio jedan od najvažnijih u cijeloj Bosni i Hercegovini. Halilbegović je ujedno bio i komandant prvoga Štaba Patriotske lige BiH, kao i član njenog Regionalnog štaba.

Ipak, iako svjedok iz prve ruke, autor ne piše strogo memoarski. Istina, na pojedinim mjestima navodi ono što je sam, odnosno sa svojim kolegama iz Sekretarijata (ili Patriotske lige) činio, odnosno kako je sve to gledao i doživljavao. No, sva druga dešavanja prikazuje u svom već, možemo slobodno reći, karakterističnom dokumentarističkom maniru – pozivajući se na dostupne primarne i sekundarne izvore, kao i na iskaze i izjave neposrednih sudionika i očevidaca. Njegov metod podsjeća na izlaganja tužilaca i sudskih službenika, u kome se reda dokazni materijal (autor, naposljetku, i jeste pravnik po struci), bez većeg upuštanja u objašnjavanja i analize, čime se čitatelju ostavlja prostor da sam izvuče zaključak. I ova knjiga, kao i prethodne, obogaćena je priložima, faksimilima dokumenata i iskazima svjedoka navedenim *in extenso*.

No, povod za nastanak ove knjige je specifičan. U prethodnih par godina, u više navrata, Halilbegović je o spomenutom razdoblju (tih nekoliko dana i sedmica pred početak otvorene oružane agresije na našu zemlju) govorio za pojedine tiskane i elektronske medije. Neki podaci koje je iznio (na primjer, da sudbonosnog 5./6. aprila u Sarajevu nisu poginule samo Suada Dilberović i Olga Sučić, već čak 130 građana Sarajeva) – za novinare i širu javnost su bili “šokantni”. To i autor ističe već na početku, u *Riječi čitaocu*. Upravo takve reakcije, ali i pozornost, koju su spomenuti

istupi izazvali, motivirali su ga da detaljnije i serioznije obradi ovaj period, najprije u vidu zamišljene kraće studije, što se naposljetku pretočilo u ovu knjigu. Knjigu, čiji se vremenski okvir razumije već iz samog naslova: od referenduma za nezavisnost Bosne i Hercegovine (29. II. i 1. III. 1992.) pa sve do “mirovnih” demonstracija u Sarajevu, tačnije neuspjelog puča, početka opsade glavnoga grada Bosne i Hercegovine i već otvorene oružane agresije na ovu zemlju – nešto više od mjesec dana kasnije (5. i 6. IV. 1992.).

Knjiga započinje kraćim *Uvodom* (str. 13-31), u kome se autor osvrće na strateške planove i namjere beogradskog režima i srpskih nacionalističkih vođa u Bosni i Hercegovini u pogledu Sarajeva. Slijedi zatim glavni i najobimniji dio knjige, koji započinje prikazom događaja u Sarajevu s početka marta, netom poslije održanog Referenduma za nezavisnost Bosne i Hercegovine (29. II. i 1. III. 1992.). Autor se detaljno osvrće na blokadu grada, u režiji SDS-a, te perfidno ponašanje JNA, kao i masovne proteste građana, koje pokušavaju iskoristiti i određeni (para)politički krugovi koji su u tom vremenu “lovili u mutnom”. Sve to skupa, autor naziva “generalnom probom” za dešavanja s početka aprila. U međuvremenu, erozija i destrukcija državnih organa, institucija i ustavnog poretka Bosne i Hercegovine dosegla je vrhunac. SDS je, uz podršku beogradskog režima, cijepao “po nacionalnom šavu” sve što se moglo cijepati i dijeliti, a kruna njihovog destruktivnog djelovanja bilo je proglašenje Ustava srpskog naroda od strane samoproglashene Skupštine srpskog naroda.

Za to vrijeme, pak, politički predstavnici opozicije po Sarajevu i drugim bosansko-hercegovačkim gradovima (mahom onima u kojima su Bošnjaci bili većinsko stanovništvo) prikupljaju potpise za inicijativu kojom se traži ostavka legalnih i legitimnih predstavnika vlasti... Javljaju se i fantomski “Narodni frontovi”, koji pružaju podršku opoziciji (tačnije partiji koja je predvodila opoziciju). “*Ideološko sljepilo i gluhoća onih koji su tražili ostavku republičke*

vlade i raspisivanje novih izbora u vrijeme kada je SDS mobilizirala većinu srpskog naroda, izvršila destrukciju vlasti, podijelila MUP R BiH po nacionalnom šavu i dr., u vrijeme kada se priprema napad na Sarajevo i R BiH moglo je biti katastrofalno – u svakom slučaju je negativno utjecalo na daljnji tok događaja. Umjesto da se imenom prozovu i osude nacionalistički (secesionistički) istupi SDS-a i njihovih mentora iz Beograda, optužuju se sve tri nacionalne stranke, čime se 'otupljuje' priprema odbrane i zbunjuje narod." – zaključak je autora.

Sve to se pokazalo i sudbonosnim dešavanjima iz 5. i 6. aprila. No, tome su prethodili događaji na području Mojmila (zaposjedanje položaja od strane JNA i otpor građana), pokušaj zauzimanja RTV doma, razbijanje Specijalne jedinice MUP-a, evakuisanje njenog preostalog dijela iz baze u Butmiru (o svemu tome autor detaljno piše), te naposljetku bitka za policijske stanice, posebno za stanicu Novi grad, u noći s 4. na 5. april, koju Halilbegović naziva "Noć D" za Sarajevo i Bosnu i Hercegovinu". No, jutro donosi nešto što je ličilo na spontana okupljanja građana, koji su krenuli od Dobrinje prema centru grada. U početku, "...u koloni građana, koja se postepeno povećavala novim pristalicama protesta, nije bilo slika i zastava, samo su nošene parole 'mi smo za mir' i sl.", napominje autor. "Pred parlamentom ikonografija sa Titovim slikama i zastavama sa socijalističkim motivima će dominirati ambijentom, kao da je neko unaprijed napisao scenarij događaja i vukao poteze prema potrebi tom scenariju". Narastajuća skupina demonstranata je tada krenula na Vrbanja most, u namjeri da "razbije barikade". Zaustavljeni su vatrom SDS-ovih ekstremista, pale su i prve žrtve. Prvi od ubijenih na mostu koji je kasnije nazvan po "prvoj žrtvi" Suadi Dilberović (kasnije preimenovan u "Most Suade Dilberović i Olge Sučić") bio je nesretni – i zaboravljeni Muhidin Šabanović, čija je supruga Franciska Beker teško ranjena... Sve te podatke autor predstavlja na osnovu iskaza očevidaca, koje u knjizi citira.

Masa se potom okrenula ka Skupštini, provalila unutra. Tražilo se najprije obraćanje predsjednika Izetbegovića, predstavnika Vlade, parlamentaraca. Ali, iz mase se javljaju i povici: "Nećemo sa nacionalnim strankama". Očito, određeni krugovi sve to orkestriraju i usmjeravaju. Spominje se potom neki "svenarodni parlament", pa i "vlada nacionalnog spasa", pojavljuju se i redaju različiti govornici, među njima i lideri opozicionih stranaka (Duraković, Lagumdžija, Skenderagić i dr.). Populistička retorika i demagogija, drvle i kamenje na "nacionalne stranke", a "niko od govornika nije pozvao narod da brane Sarajevo i Bosnu, a već smo bili napadnuti". Za to vrijeme, uz brojne napade po periferiji grada, ekstremisti SDS-a, uz pomoć JNA, napadaju Srednju policijsku školu na Vracama, gdje život gubi jedan 17-godišnji učenik. Sve to kao da ne interesira pučiste u Skupštini, koji ultimativno zahtijevaju da se skupštinski poslanici okupe na zasjedanje i izglasaju nepovjerenje republiknoj Vladi, te formiraju prijelaznu vladu. U protivnom, najvaljuje se da će "narod" sam izabrati nekakvo tijelo koje će vršiti funkciju vlade... "Na sve strane zastave sa socijalističkim motivima, Titove slike, jugo-zastave", ističe autor. "Nema bosanskih grbova, nema ljiljana".

Stanje je pokušao smiriti predsjednik Izetbegović, koji je u početku dočekan zvižducima i napadom rulje. Izborivši se za priliku da govori kao "građanin" (pokazalo se, naime, da je napade pokretala samo manja skupina – očito ubačena i pripremljena), ispraćen je aplauzom, što sve skupa pokazuje krajnju zbuđenost mase građana, koju su neki očito iskorištavali. Stanje se ne smiruje ni ujutro, kada nove, nepregledne mase pristižu u Sarajevo, rudari, radnici, sve u organizaciji sindikata (autor nam otkriva i ko su zapravo bili sindikalni lideri i gdje su naposljetku završili). Dok granate razaraju periferiju Sarajeva, redaju se govornici. Sve su radikalnije poruke, poziva se na krv i nasilje, narod se raspaljuje protiv vlasti uopće, a ne onih koji

su počeli pucati na njega. Na vijest da je Bosna i Hercegovina upravo postala međunarodno priznata država apsolutno niko ne reagira, ni od govornika, ni od zavedene mase s jugoslavenskim zastavama. Naprotiv, i dalje se poziva na anarhiju – otvoreno, sve u cilju da se JNA umiješa i “ uvede red”, kako su neki isticali. Snajperski hici SDS-ovih terorista sa *Holiday Inn*-a za mnoge su bili otrežnjenje, ali i zaštita koju su narodu prvi pružili pripadnici Patriotske lige, a potom i Specijalne jedinice MUP-a koja je intervenirala...

U ta dva dana život je izgubilo 144-ero građana Sarajeva, od toga 125-ero civila (najvećim dijelom iz općine Centar, u kojima su se “mirovne” demonstracije i održavale).

Iako spomenuta dešavanja kritički sagledava, kao jedan od ključnih ljudi u tadašnjem sistemu organizacije i vođenja odbrane napadnutog grada – odbrane koja je bila od presudnog značaja i za sveukupnu odbranu Bosne i Hercegovine, autor ne nudi eksplicitan odgovor na pitanje ko zapravo stoji iza očiglednog pokušaja puca i rušenja legalne i legitimne vlasti, vlasti na kojoj je počivao cjelokupan ionako narušeni državni sistem, bez kojeg ni sama odbrana ne bi bila moguća. Umjesto toga, ostavlja to samome čitatelju da zaključi – možda i da se prisjeti planova generala Veljka Kadrijevića, upućenih tadašnjem predsjedniku Predsjedništva SFRJ Borisavu Joviću, kojeg autor citira već u uvodu: “*U kolebljivim republikama... demonstracijama i pobunama treba srušiti rukovodstva ili ih preokrenuti u drugom pravcu... Organizovati masovne mitinge. Bosnu i Hercegovinu dići na noge za Jugoslaviju...*”

Sve spomenute događaje, bitno je istaknuti, autor prikazuje na osnovu obimne izvorne građe, od arhivskih dokumenata, preko video-materijala, izvještaja iz štampe, pa sve do iskaza neposrednih svjedoka i učesnika tih dešavanja. Za događaje u Skupštini, na primjer, koristi izjave i svjedočenja nekih od ključnih aktera (poput Zlatka Hurtića, konferansijea u zaposjednutoj Skupštini ili Kemala Muftića, savjetnika predsjednika Izetbego-

vića), ali i običnih građana koji su se našli u svemu tome (poput Muje Muhovića ili Aziza Čengića). Kao prilog objavljuje i jedan neobjavljeni rukopis iz ostavštine rahmetli prof. dr. Abdulaha Konjicije o događajima 5./6. IV. u i oko Skupštine.

Među onima, čije izjave koristi za dešavanja u Sarajevu tih dana je, inače, i policijski oficir Samir Čajić, Gračanlija po rođenju i zavičajnosti, pripadnik Specijalne jedinice MUP-a i jedan od heroja odbrane Sarajeva. Neke od izjava i druge dokumentarne građe autor objavljuje i zasebno, kao priloge.

Posljednji dio knjige odnosi se na napad na Policijsku školu na Vracama, u kojoj je (kako rekosmo) poginuo i jedan 17-godišnji učenik. Najveći dio tih dešavanja autor prikazuje kroz obimnu izjavu tadašnjeg direktora škole, Huseina Balića, a u prilogima navodi i pretisak službene izjave tadašnjeg nastavnika škole mr. Dževada Termiza, iz juna 1992. (date tadašnjem MUP-u RBiH).

***

U cjelini gledano, knjiga “*Sarajevo od Referenduma do agresije i napada na grad – 05. i 06. aprila 1992. godine*” predstavlja izuzetno korisno historijsko i dokumentarno djelo – korisno za sve one koji žele realan, argumentiran i objektivan prikaz događaja. Nažalost, knjiga je, kako vidimo, autorsko izdanje. Kao takva, ona i ne može očekivati neku veliku pozornost šire javnosti, za razliku od djela iza kojih velike izdavačke kuće. Uzmemo li u obzir da ona iznosi i neke, ne baš prijatne činjenice o događajima, čiji su ključni akteri bile i pojedine ličnosti, visoko pozicionirane u savremenom političkom, kulturnom i medijskom establišmentu, te da ruši brojne mitove, stereotipe, kriva tumačenja, pa i otvorene falsifikate koje su takvi godinama gradili – teško je da se može očekivati neka šira medijska pažnja. No, za sve one koji se bave ili interesiraju za noviju historiju Bosne i Hercegovine, prije svega za razdoblje agresije i Odbrambeno-oslobodilačkog rata, ona bi trebalo da bude nezaobilazno štivo.